

Kun toimittaja ottaa yhteyttä, epäluulot heräävät. Mitä se haluaa – olenko tehnyt jotain väärää? Kurkkua kuristaa, sanat menevät sekaisin ja punainen lanka katoaa. Kuulostaako tutulta?

– toimittaja!

Usein sosiaalialan ammattilaiset valittavat sitä, että ala on julkisuudessa vain epäkohtien kautta, silloin kun hommat ovat menneet pieleen. Ja niinhän se usein on.

Päivälehdet, television ja radion uutiset tai ajankohtaisohjelmat kertovat harvoin sosiaalialan onnistumisista. Perinteiset mediat toimivat vallan vahtikoirina: niiden velvollisuus on kertoa yhteiskunnallista epäkohdista.

Kun iltapäivälehti tekee jutun huonokuntoisesta vanhuksesta, joka ei pääse hoitoon, lukija ymmärtää, että tämä on epäkohta. Millaisessa yhteiskunnassa eläisimme, jos uutiskynnyksen ylittäisi se, että huonokuntoinen vanhus pääsi hoitoon?

Pitkälti verovarjoilla rahoitettava sosiaalialan työ on riippuvainen julkisuudesta: hyvässä ja pahassa. Työ ei saa ymmärrystä eikä voimavaroja ilman poliittisten päättäjien tukea. Julkisuus taas ohjaa heitä: poliitikot tarttuvat niihin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja asioihin, jotka ovat julkisuudessa. Median uutisvalinnoilla on merkitystä sosiaalialan tulevaisuudelle.

Älä painosta toimittajaa

Monet organisaatiot haluavat julkisuuteen itse valitsemillaan aiheilla:

on pantu organisaatioita uusiksi, aloitettu projekteja ja kehitetty asiakastyötä. Lähetetään mediatiedotteita, järjestetään tiedotustilaisuuksia ja soitellaan toimittajille, mutta uutiskynnys ei vain tunnu ylittyvän tai jos se ylittyy, lopputulos ei miellytä.

Toimittaja ei tee työtään palvelukseen jonkin organisaation tarkoitusperiä. Hän on vastuussa lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.

Vaikka tiedotusvälineet ovat erilaisia, journalistisen työn periaatteet ovat kaikilla pitkälti samanlaisia. Toimitukset valitsevat itse aiheensa ja sen, miten niitä käsittelevät. Haastateltava ei voi vaatia toimittajalta tiettyä esitysmuotoa tai asian tarkastelua tietyistä näkökulmista.

Toimittaja ei kuitenkaan tee työtään mielivaltaisesti, vaan häntä sitoo ammattietiikka. Siitä pääsee jyvälle tutustumalla Journalistin ohjeisiin, joihin on koottu toimittajien ammattieettiset pelisäännöt. Journalistin perushyveitä ovat muun muassa sananvapauden puolustaminen, riippumattomuus sekä totuudenmukainen tiedonvälitys.

Kun toimittaja ottaa yhteyttä, kannattaa heti aluksi kysyä, missä tarkoituksessa keskustelua käydään: onko kysymyksessä julkaistavaksi tarkoitettu haastattelu vai haluaako toimittaja kenties vain taustatietoja. Toimittajan pitäisi tämä kertoa,

mutta tekeväälle sattuu – niin myös tiukkojen aikataulujen puristuksessa työskentelevälle toimittajalle.

Journalistin ohjeiden mukaan haastateltavalla on oikeus saada ennakolta tietää, millaisessa asiayhteydessä hänen lausumaansa käytetään. Toimittajan pitää myös yleensä suostua haastateltavan pyyntöön tarkastaa sanomisensa ennen julkaisemista, jos se on toimitusteknisesti mahdollista. Päivälehdissä tämä harvoin onnistuu ja suorissa radio- ja televisiolähetyksissä se ei edes ole mahdollista.

Tarkastusoikeus tarkoittaa lähinnä asiavirheiden ja väärinymmärrysten korjaamista, ja se koskee vain haastateltavan omia lausumia – ei siis esimerkiksi toimittajan tulkintoja. Virheiden korjaaminen ei tarkoita sitä, että haastateltava voi vetää sanomisensa takaisin. Toimittajan tulee suostua haastateltavan kieltoon julkaista lausumansa vain, jos olosuhteet ovat haastattelun jälkeen muuttuneet niin olennaisesti, että julkaiseminen olisi kohtuutonta.

Erilainen etiikka?

Sosiaalialan ammattilaisia sitoo oma ammattietiikkansa ja toimittajia omansa. Suurin jännite syntyy siitä, että sosiaalialan ammattilaisilla on laissa säädetty tiukka salassapitovelvollisuus yksilöasioissa, kun taas toimittajat korostavat sananvapautta ja ihmisten tiedonsaantioikeutta.

Niinpä saamme lukea, minkälai-

sen vääryyden kohteeksi vanhemmat ovat joutuneet, kun sosiaaliviranomaiset ovat ottaneet heidän lapsensa hoostaan. Vanhemmat kertovat oman totuutensa, sosiaaliviranomaiset vaikenevat.

Sama peruskuvio toistuu yhä uudestaan. Siksi sosiaalialan työyhteisöissä olisi jo korkea aika laatia suunnitelmia siitä, miten median kanssa tällaisissa tilanteissa toimitaan. Mitä kertoa vaikkapa lastensuojelun tarkoitusperistä sekä huostaanoton yleisistä edellytyksistä ja syistä. Selkeät perusviestit kannattaa miettiä työyhteisössä yhdessä.

Sosiaalialan eettisissä ohjeissa ja journalistin ohjeissa on pohjimmiltaan paljon samaa. Molemmista on peruslähtökohtana se, että jokaisen ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa on kunnioitettava. Myös yhteiskunnallisten epäkohtien esiintuominen yhdistää; edellytetään sosiaalialan ammattilaisilta epäoikeudenmukaisen politiikan ja toimintatapojen vastustamista.

Yleensä toimittajat ovat pienen ihmisen puolella kasvotonta byrokraatia vastaan. Sosiaalialan ammattilaiset taas ovat heikkojen puolella – eikö se ole koko alan ydin?

Sosiaalialan mainemittaukset osoittavat, että sosiaalialan työllä ja ammattilaisilla on suomalaisten enemmistön tuki ja arvostus takanaan. Toimittajat eivät ole poikkeus: joitakin vuosia sitten tehty tutkimus osoittaa, että toimittajat ymmärtävät sosiaalialan tärkeyden ja suhtautuvat myönteisesti alan ammattilaisiin.

Luulisi, että näistä lähtökohdista toimittaja ja sosiaalialan ammattilainen löytävät yhteisen sävelen. Se vaatii kuitenkin sosiaalialan ammattilaiselta kykyä viestiä: pitää osata sanoittaa omaa työtään ymmärrettävästi.

Arvostelua pitää sietää

Muun muassa hallinto-oikeuksien ja korkeimman hallinto-oikeuden päätökset kertovat siitä, että sosiaalialalla toimitaan myös väärin ja tehdään virheitä. Silloin työntekijä tai organisaatio voi joutua julkisuudessa ankarankin kritiikin kohteeksi.

Kukapa meistä haluaisi olla julkisuuden hampaissa? Arvostelua pitää kuitenkin sietää, jos hoitaa julkista tehtävää. Näin on säädetty jo rikoslaisa: alentunut arvostelun suoja koskee menettelyä ”*politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavissa julkisessa toiminnassa*” (rikoslaki 39/1889, 24 luku 9 §).

piirros: Heikki Pälviä

Kun joutuu kritiikin kohteeksi, sitä vaistomaisesti puolustautuu ja yrittää selittää asiat parhain päin. Jos on kuitenkin toimittu väärin, mitä-päs jos sen myöntää ja lupaa, että asiat korjataan? Yleensä asian julkinen käsittely loppuu siihen – ja virheen myöntäneestä jää inhimillinen kuva ihmisten mieliin.

Toimittaja saattaa myös pyytää kommenttia asiasta, josta haastattelutavalla ei ole tietoa, vaikka asia työn puolesta hänelle kuuluukin. Silloin voi pyytää pientä aikalisää. Kymmenessä minuutissa ehtii ainakin koota itsensä.

Mitäpä jos olet päivähoidon vastuhenkilö ja toimittaja ottaa yhteyttä ja kertoo kuulleensa, että kunnan päiväkodissa lapsia sidotaan tuoleihinsa ruokailun ajaksi? Jos et ole koko asiasta kuullutkaan, sanot ehkä, ettet ota siihen kantaa. Julkisuudessa tämä vaikuttaa tyylyltä ja tympeältä. Eikö olisi parempi sanoa, että näin ei tietenkään saa toimia. Tästä asiasta en tiedä, mutta selvitan sen pikimmiten.

Pelko pois

Sosiaalialan ammattilainen on oman alansa asiantuntija. Toimittaja on tiedonvälityksen ammattilainen. Molemmat tarvitsevat toisiansa. Sosiaaliala tarvitsee julkisuutta. Toimittajat ovat taas riippuvaisia eri alojen asiantuntijoista.

Ensi kerralla kun toimittaja soittaa, mitäpä jos ilahtuisit? Asiantuntimustasi arvostetaan, kommenttejasi kaivataan ja pääset puhumaan tärkeistä asioista julkisuudessa.

”Haastatellessani sosiaaliryöntekijää häpesin pikkusieluisuuttani. Olin pitänyt itseäni avarakatseisena, mutta havahduin ennakkoluuloihini”, kertoi taannoin tuttu toimittaja. Kun toimittajassa jokin liikahtaa, se näkyy yleensä myös hänen työnsä lopputuloksessa! ●

Journalistin ohjeet (2005).www.jsn.fi

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet (2005) www.talentia.fi > Ammattietiikka